

gælder for de fleste, at de – uanset titlen – i høj grad bevæger sig inden for øst-vest konfrontationens problemfelt.

Thomas Pedersen
Institut for Statskundskab

M. Kent Jennings et al., *Continuities in political action: a longitudinal study of political orientations in three western democracies*, Berlin, New York: de Gruyter, 1989, 432 s., \$ 24.95 pb.

I 1979 kom bogen *Political Action*, der var en undersøgelse i fem lande af befolkningens politiske holdninger og handlinger. Baggrunden var, hvad der er blevet kaldt, demokratiets krise: Det voksende omfang af ukonventionel politisk adfærd, de politiske partiers dalende medlemstal og en fornemmelse af det politiske systems mindskede legitimitet. *Political Action* var baseret på surveys i 1974. *Continuities in political action* er, som navnet siger, fortsættelsen af det første studie. Her følger vi udviklingen i resten af 1970'erne i tre lande: Vesttyskland, Holland og USA.

Designet til dataindsamlingen til denne bog medfører, at der er tale om et meget værdifuldt materiale. Der er tale om et panelstudie, hvor man altså har interviewet de samme personer i henholdsvis 1974 og 1979. Desuden er der interviewet et repræsentativt sample igen i 1979 for at kunne foretage sammenligninger mellem to repræsentative udsnit af befolkningen. Designet muliggør altså to typer af undersøgelser: Sammenligninger af de samme personers holdninger og adfærd på to forskellige tidspunkter og sammenligninger af en repræsentativ stikprøve i de to perioder.

Bogens tema tager fat, hvor *Political Action* slap, nemlig i vurderingen af uroen i det politiske system. I *Political Action* erklærede man, at det ikke så så slemt ud, som mange hævdede. Der var ikke grund til at tro, at det politiske system var grundlæggende rystet, men at der derimod var kommet nye artikulationsformer til, at det politiske system altså var i en transformationsfase.

Forfatterne til *Continuities* har sat sig for at se, hvordan det så er gået. Set her på ti års afstand, er der måske ikke grund til at være så forfærdelig overrasket over, at billedet først og fremmest viser stabilitet. Perioden har ikke været præget af store brud eller markante ændringer i befolkningens politiske adfærd.

Bogen indeholder ni kapitler ud over det indledende og konkluderende. Kapitlerne handler om: Massedeltagelse, værdiorienteringer, økonomisk krise og protest, personlige problemers omsættelse til politik, opfattelser af social uretfærdighed, højre-venstre opdelingen, vælgeradfærd, politisk interesse og krystallisering af politiske orienteringer. Det er ikke muligt i en anmeldelse at redegøre for alle disse resultater. Bogen er spækket med oplysninger om de tre landes politiske udvikling og med detaljerede analyser af materialerne. Her vil jeg kort omtale tre kapitler, der især har fanget min interesse.

gælder for de fleste, at de – uanset titlen – i høj grad bevæger sig inden for øst-vest konfrontationens problemfelt.

Thomas Pedersen
Institut for Statskundskab

M. Kent Jennings et al., *Continuities in political action: a longitudinal study of political orientations in three western democracies*, Berlin, New York: de Gruyter, 1989, 432 s., \$ 24.95 pb.

I 1979 kom bogen *Political Action*, der var en undersøgelse i fem lande af befolkningens politiske holdninger og handlinger. Baggrunden var, hvad der er blevet kaldt, demokratiets krise: Det voksende omfang af ukonventionel politisk adfærd, de politiske partiers dalende medlemstal og en fornemmelse af det politiske systems mindskede legitimitet. *Political Action* var baseret på surveys i 1974. *Continuities in political action* er, som navnet siger, fortsættelsen af det første studie. Her følger vi udviklingen i resten af 1970'erne i tre lande: Vesttyskland, Holland og USA.

Designet til dataindsamlingen til denne bog medfører, at der er tale om et meget værdifuldt materiale. Der er tale om et panelstudie, hvor man altså har interviewet de samme personer i henholdsvis 1974 og 1979. Desuden er der interviewet et repræsentativt sample igen i 1979 for at kunne foretage sammenligninger mellem to repræsentative udsnit af befolkningen. Designet muliggør altså to typer af undersøgelser: Sammenligninger af de samme personers holdninger og adfærd på to forskellige tidspunkter og sammenligninger af en repræsentativ stikprøve i de to perioder.

Bogens tema tager fat, hvor *Political Action* slap, nemlig i vurderingen af uroen i det politiske system. I *Political Action* erklærede man, at det ikke så så slemt ud, som mange hævdede. Der var ikke grund til at tro, at det politiske system var grundlæggende rystet, men at der derimod var kommet nye artikulationsformer til, at det politiske system altså var i en transformationsfase.

Forfatterne til *Continuities* har sat sig for at se, hvordan det så er gået. Set her på ti års afstand, er der måske ikke grund til at være så forfærdelig overrasket over, at billedet først og fremmest viser stabilitet. Perioden har ikke været præget af store brud eller markante ændringer i befolkningens politiske adfærd.

Bogen indeholder ni kapitler ud over det indledende og konkluderende. Kapitlerne handler om: Massedeltagelse, værdiorienteringer, økonomisk krise og protest, personlige problemers omsættelse til politik, opfattelser af social uretfærdighed, højre-venstre opdelingen, vælgeradfærd, politisk interesse og krystallisering af politiske orienteringer. Det er ikke muligt i en anmeldelse at redegøre for alle disse resultater. Bogen er spækket med oplysninger om de tre landes politiske udvikling og med detaljerede analyser af materialerne. Her vil jeg kort omtale tre kapitler, der især har fanget min interesse.

Max Kaases indledende kapitel om massedeltagelse giver en oversigt over en række af undersøgelsens resultater. Hovedresultatet er allerede nævnt. Perioden har været præget af stabilitet. Såkaldt ukonventionel politisk adfærd: demonstrationer, underskriftsindsamlinger, boykot osv. er blevet mere almindelige, dvs. konventionelle. Det, der tidligere hed konventionel politisk adfærd, er totalt set dalet en smule i omfang. Det kan næppe overraske en dansk læser. Mere interessant er, at der er forskelle mellem landene. I USA og Holland er der tale om stigning i ukonventionel politisk adfærd, mens der er fald i Vesttyskland.

Følger man paneldata, ser man endnu engang det velkendte billede, at sympati for ukonventionel politisk adfærd hænger sammen med, at man er ung og højtuddannet. Resultatet med hensyn til forskelle mellem mænds og kvinders aktivitet er mere uklart.

Alt i alt må man sige, at det ofte kan være svært at forklare de konkrete resultater i detaljen. Kaase siger, at forklaringen er, at politisk orientering og adfærd skabes af kontekstuelle faktorer, dvs. faktorer, det er vanskeligt at måle gennem surveys.

I det følgende kapitel diskuterer Ronald Inglehart sin kendte tese om sammenhængen mellem post-materielle værdier og ukonventionel politisk adfærd. Også her giver panelundersøgelsen muligheder for interessante konklusioner. Det viser sig, at en person, der i 1974 kan klassificeres som henholdsvis materialist eller post-materialist, som oftest har bevaret dette værdisæt i 1979. Gennem LI-STREL-analyser finder Inglehart, for det første, at et individs værdier i 1974 kan forklares med trygheden i barneårene (operationaliseret i et indeks omfattende faderens stilling og uddannelse, moderens uddannelse og respondentens uddannelse). For det andet, at dette indeks samt værdier i 1974 kan forklare respondentens potentiale for deltagelse i protester i 1979. Endelig konkluderes, at tryghed i barneårene er en bedre prediktor for protestpotentiale end indkomst og stilling.

Den tredje artikel, jeg vil trække frem, er Dieter Fuchs og Hans-Dieter Klingemanns artikel om venstre-højre dimensionen. Data er fremkommet gennem en interessant metode. Foruden den traditionelle selvplacering på en venstre-højre skala og angivelse af, hvilket parti man ville stemme på ved valget, har man spurgt respondenterne, hvad de forstod ved henholdsvis venstre og højre. Disse svar er blevet kodet (af de samme kodere for data fra alle lande). Dermed er det muligt at få følgende mål: Selvplacering, forståelse/verbalisering af henholdsvis venstre eller højre, samt forståelse/verbalisering af begge.

Der er betydelige forskelle mellem landene. Ser man på det mest krævende svar (forståelse af begge), er andelen af befolkningen, der kan verbalisere, hvad der er venstre og højre, størst i Vesttyskland med Holland på andenpladsen og USA naturligtvis sidst. Men det er overraskende, at andelen har været stigende i USA og Holland, men faldende i Vesttyskland.

Også indholdet i, hvad man forbinder med venstre og højre, varierer fra land til land. Dette vises udførligt i artiklen. Meget kort er venstre-højre dimensionen rimelig klar i Europa, hvor den udgør en institutionaliseret forståelsesramme. I USA er det mere uklart. »Venstre« forbindes ofte med liberale synspunkter.

Artiklens konklusioner er vigtige for fremtidige analyser. Selvplacering på venstre-højre skalaen er for de fleste ikke en ideologisk selvidentifikation. Desuden

undergår forståelsen af, hvad der er henholdsvis venstre og højre, en gradvis forandring.

Bogen indeholder som sagt betydelige mængder information og er et væsentligt skridt fremad i kumulativ statskundskab. Lad mig afslutningsvis pege på nogle af bogens mangler. Grundlæggende er problemet, at der ikke er en teori, der kan forklare den forskellige udvikling i de tre lande, der undersøges. Den teoretiske ramme i bogen er simpelthen, at strukturelle faktorer påvirker individets holdninger og adfærd, men det er ikke lykkedes at integrere undersøgelsens resultater i en overordnet teori. Bogen kommer således til at demonstrere behovet for en overordnet teori om politisk forandring. Et andet kritikpunkt er allerede berørt og diskuteres også kort i bogen. Undersøgelsen tyder på, at kontekstuelle faktorer spiller en afgørende rolle for politiske værdier og adfærd. I dette projekt har man imidlertid ikke målt disse faktorer, for eksempel sociale faktorer som ledelse, netværk osv. Survey-metoden er måske uegnet til at gøre det, og dette rejser et metodologisk problem af samme størrelse som det ovenstående teoretiske.

Til sidst kan man ærgre sig over, at forskningens hjul drejer sig langsomt, navnlig i tilfælde som dette, hvor der er tale om en antologi. Undersøgelsen slutter i 1979, og selv om enkelte af forfatterne supplerer med yderligere, senere materialer fra andre undersøgelser, savner vi at få beskrevet udviklingen i 1980'erne. Her kan man som dansker dog trøste sig med, at denne periode er meget velbeskrevet blandt andet gennem Palle Svenssons og Lise Tøgebys undersøgelser.

Kritikken viser nogle af begrænsningerne i store internationale surveyprojekter. Nogle af disse mangler kan måske afhjælpes i andre projekter. Der er dog grund til at glæde sig over, at der her foreligger en overordentlig god dokumentation for udviklingen i de tre lande og en fremragende oversigt over den politologiske litteratur om politiske adfærd og holdninger. (Lad så være, at der er en ombrydningsfejl i litteraturlisten).

Peter Gundelach
Institut for Statskundskab

Kurt Klaudi Klausen og Torben Hviid Nielsen (red.), *Stat og Marked: Fra Leviathan og usynlig hånd til forhandlingsøkonomi*, København: Jurist- og økonomiforbundets Forlag, 1989, 283 s.

Denne antologi er ét resultat blandt flere fra arbejdet på Center for offentlig organisation og styring (COS). Forskerne bag arbejdet har ifølge forordet indgået i »en løst koblet gruppe«. Hver artikel former sig angiveligt som en behandling af centrale teoretiske tanker om forholdet mellem stat og marked. Disse »centrale« betragtninger spænder vidt – fra Adam Smith over utilitarisme, marxistisk teori, Max Weber, public choice-teorier til tanker om blandingsøkonomi og forhandlingsøkonomi og til slut om »den tredje sektor«, frivillige organisationer mellem stat og marked.